

№ 23 (472)
Чэрвень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

👉 **Памяць: фашысцкі генацыд на зямлі Бярэзіншчыны –** *стар. 3*

👉 **Школьнае краязнаўства: тыдзень гісторыі і сустрэча з земляком –** *стар. 3 і 5*

👉 **Рамёствы: цагляная справа –** *стар. 6*

*Ходзіць Ян на вуліцы,
Завець дзятчат у купаллю:
– Пойдзем, дзейкі, у купаллю,
Пойдзем у зялёну?*

На тым тыдні...

✓ **3 7 па 9 чэрвеня** ў Паставах прайшоў традыцыйны **фэстываль «Звіняць цымбалы і гармонік»**. Сёлетні – ужо дваццаты, шаснаццаты раз ён мае статус міжнароднага. У праграме былі разнастайныя музычныя, літаратурныя і тэатральныя імпрэзы, выстаўляліся вырабы народных майстроў. У касцёле адбыўся канцэрт арганнай музыкі, у Доме рамёстваў адкрылася мастацкая выстаўка, а на прыступках Палаца Тызенгаўзаў прайшоў канцэрт «Музыка беларускіх палацаў і сядзібаў». У гарадскім парку адкрылі памятны знак у гонар фэстывалю.

✓ **14 чэрвеня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прайшло **адкрыццё выстаўкі «Мітрафан Доўнар-Запольскі – даследчык гісторыі трох народаў»**.

У экспазіцыі прадстаўленыя кнігі з асабістага збору навукоўца, прыжыццёвыя выданні, новыя перавыданні яго фундаментальных працаў і інш. Выстаўка падрыхтавана сумесна з Музеем гісторыі НАН Беларусі, Інстытутам гісторыі НАН Беларусі, Гомельскім дзяржаўным універсітэтам імя Францыска Скарыны і Санкт-Пецярбургскім філіялам Архіва Расійскай акадэміі навук. *Падрабязней чытайце ў наступным нумары.*

✓ **15 чэрвеня** ў канцэртнай зале «Мінск» у межах праекта «У абарону жыцця» адбыўся **спектакль «Маё сэрца б'ецца»**. Мэта праекта – прыцягнуць увагу да праблемы абортаў, якіх штодня робіцца вялікая колькасць.

Прэм'ера спектакля «Маё сэрца б'ецца», пастаўленага рэжысёрам і акцёрам Паўлам Харланчуком, адбылася ў 2009 годзе і мела вялікі поспех. Пасля шэрагу аншлагаў у Маладзёжным тэатры эстрады спектакль выйшаў на вялікую сцэну канцэртнай залы «Мінск». У пастаноўцы прагучала цудоўная музыка аўтара і кампазітара Алёны Сітнік.

✓ **15 чэрвеня** ў Беларускай дзяржаўнай музеей народнай архітэктуры і побыту адбыўся **першы «Сырны фестываль»**. Пад час мерапрыемства наведнікі маглі пазнаёміцца з вялікай колькасцю відаў сыроў і нават пакаштаваць іх, а таксама памагацца за Сырны Алімпійскі медаль, узяць удзел у іншых мерапрыемствах. Старажытным і класічным танцам гасцей свята навучалі калектывы «Вярсаль» і «Гістрыён». У музычнай частцы струнным квартэтам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі былі выкананыя паланез «Развітанне з Радзімай» Агінскага і «Вальс» Штрауса, прайшоў музычны батл паміж дуэтамі віртуозаў-акардыяністаў і баяністаў, канцэрт квартэта саксафаністаў ВІА «Е-гурт».

Вялікае свята малой вёскі

Родны кут. Для кожнага з нас ён найпрыгажэйшы; тут самае высокае неба, самы звонкі птушыны спеў, а вада са студні ці крыніцы самая гаючая, найсмачнейшая ў свеце.

Апошнім часам стала добра традыцыяй адзначаць у Беларусі свята вёскі. У адзін з сонечных чэрвеньскіх дзён такая ўрачыстасць адбылася і ў невялікай прыгожай вёсачцы Навасады, што на Дзяржыншчыне. Паселішча месціцца ў мяляўнічым кутку на паўднёвых схілах Мінскага ўзвышша, а побач нясе ў Нёман свае воды рэчка Уса. Непадалёк бруіць крыніца з гаючай вадой, якую раней называлі Навасадскай, а потым – Юцкоўскай. Крыніца – гідралагічны помнік рэспубліканскага значэння. Мне самому даводзілася піць з яе смачную ваду і бачыць, што набраць вады прыязджаюць нават з Мінска. І лес з грыбамі і ягадамі, і луг з духмянай травой, і ўрадлівая зямля, і працавітыя людзі – ёсць усе спрыяльныя ўмовы, каб тут шчасліва жыць, працаваць, гадаваць дзетак. На вялікі жаль, вёска, як і сотні іншых малых населеных пунктаў у нашай краіне, лічыцца перспектыўнай і знаходзіцца на мяжы вымірання. Урадженцы распавялі,

што сёлета тут зімавала толькі чалавек 20. Ажываюць жа Навасады толькі летняю парою.

Гэта цяпер вёска невялікая. А ў пачатку XX стагоддзя ў ёй было больш за 500 жыхароў, і жыццё віравала на поўную моц. Нават у 1997 годзе было 35 двароў з 84 жыхарамі. Паводле афіцыйных дадзеных, упершыню Навасады ўпамінаюцца ў пачатку XVIII стагоддзя. Аднак, верагодна, што вёска ўзнікла значна раней. У 1928 годзе археолагамі А. Ляўданскім і М. Канвісаравым непадалёк вёскі было знойдзена замчышча, узрост якога налічвае больш чым 2 000 гадоў. У 1960 годзе археолаг Э. Загарульскі знайшоў каля Навасадаў ганчарную кераміку, якая адносіцца да эпохі Кіеўскай Русі. Цалкам магчыма, што археолагі маюць рацыю, бо з-за мноства войнаў, што праходзілі па тэрыторыі Бе-

ларусі, вёска магла быць некалькі разоў спаленая і зноў адбудаваная. Ды й ураджэнец гэтых мясцінаў, вядомы беларускі гісторык М. Ермаловіч у сваёй кнізе «Беларуская дзяржава Вялікае Княства Літоўскае» згадвае Навасады сярод значных паселішчаў балтаў-штрыхавікоў.

Свята вёскі Навасады сабрала на вуліцы не толькі мясцовых жыхароў, але і з суседніх вёсак: Вызваленне, Пяніна, Дзямідавічы, Крыштафова, гасцей з Дзяржынска, Мінска і іншых мясцінаў. Прызнацца, аўтар гэтых радкоў ехаў на мерапрыемства з пэўным сумневам: маўляў, якое можа быць свята ў вёсачцы, дзе засталася некалькі дзясяткаў жыхароў. Аднак пабачанае разбіла ўшчэнт усе сумненні, бо даўно не даводзілася прысутнічаць на такім цудоўным свяце, арганізаваным на самым высокім узроўні. Сама вёсачка ў гэты дзень была ўпрыгожаная бы нявеста. Свята адчувалася не толькі на тварах жыхароў і гасцей, яно лунала ў паветры. А сцэнарый, паводле якога праходзіла свята, быў складзены таленавітымі асобамі, якія тут нарадзіліся.

А. Тармаза і А. Стэльмах – сцэнарысты свята

(Заканчэнне на стар. 4)

Мастацтва выйшла на плошчу

Чытачы выдання памятаюць, што на старонках «Краязнаўчай газеты» не раз друкаваліся матэрыялы пра Казіміра Малевіча. Тым не менш, ёсць яшчэ адна года ўзгадаць гэтага сусветна вядомага мастака, не чужога і для Беларусі. 6 чэрвеня на мінскай плошчы Якуба Коласа адкрылася выстаўка з 17 рэпрадукцыяў ягоных працаў у рамках творчага праекта «Мастак і горад». Іх арыгіналы знаходзяцца ў Дзяржаўнай Трацякоўскай галерэі ў Маскве і Дзяржаўным рускім музеі ў Санкт-Пецярбургу.

Гарадскі творчы праект «Мастак і горад» быў распачаты летась выстаўкай твораў Марка Шагала, а сёлета прадоўжыўся экспанаваннем рэпрадукцыяў твораў яго папалчніка, з якім разам стваралі знакамітую Віцебскую мастацкую школу.

Невыпадкава для гэтага былі выбраны фармат выстаўкі пад адкрытым небам. Як зазначыў намеснік старшыні Мінгарвыканкама Ігар Карпенка, гэты праект мусіць значна пашырыць культур-

Выстаўку адкрываюць Д. Гмыза, Н. Шаранговіч і І. Карпенка

ную прастору сталіцы. Акрамя таго, ён дае магчымасць пазнаёміцца з творчасцю К. Малевіча не толькі мінчанам, але і гасцям горада. Пра гэта казаў і дырэктар Міжнароднага сацыяльна-эканамічнага фонду «Ідэя» Дзмітрый Гмыза. Згодна з яго меркаваннем, патрэбна не проста вярнуць творчасць мастака ў кантэкст беларускай культуры, але і зрабіць яе добра вядомай, «каб усе ўбачылі Малевіча!» – падкрэсліў Д. Гмыза.

Для экспанавання абраныя працы, што адлюстроўваюць розныя стылі творчасці мастака, у тым ліку «Аўтапар-

трэт» 1910 г., «Чорны супраматычны квадрат» 1915 г., «Бульвар» 1930 г., «Дзяўчына з грэбнем у валасах» 1932 г. ды іншыя. Рэпрадукцыі падмацаваныя тэкстам на рускай, беларускай і англійскай мовах: змешчаныя гісторыя стварэння карціны і вытрымкі з артыкулаў К. Малевіча.

Зрэшты, як лічыць дырэктар Музея сучаснага выяўленчага мастацтва Наталля Шаранговіч, К. Малевіч – досыць вядомая асоба. Варта спыніць на вуліцы любога мінака і запытацца, ці ведае ён такога творцу – і, безумоўна, кожны адкажа, што ведае і Малевіча, і яго знакамітую карціну «Чорны квадрат». Але ж, на самрэч, дасягненні К. Малевіча гэтым не абмяжоўваюцца, ён нашмат больш загадкавы і шматгранны мастак, чым гэта можна ўявіць па адной працы.

«Чорны квадрат» на выстаўцы таксама ёсць – і, вядома, карціна карыстаецца ўвагай, як і паўтара дзясятка іншых працаў К. Малевіча. Пераканацца ў гэтым можна будзе непасрэдна на плошчы Якуба Коласа амаль да канца верасня. І – у любы час дня і ночы, таму што ў мастацтва няма перапынкаў і выхадных.

З працаў знаёміць навуковы супрацоўнік музея сучаснага мастацтва Андрэй Янкоўскі

Яшчэ адзін макет

Асіповіцкі майстар Аляксандр Дораш зрабіў макет Мікалаеўскай царквы, што знаходзілася ў вёсцы Свіслач Асіповіцкага раёна. На гэты раз праца выкананая паводле архіўных дакументаў. Згодна з гістарычнымі крыніцамі, царкву ў такім выглядзе загадала пабудаваць пані Барбара Незабытоўская-Забела – жонка тагачаснага ўладальніка Свіслачы. Тады царква была ўніяцкай, пра што кажуць пэўныя асаблівасці архітэктуры. Потым, прыкладна праз 50 гадоў, у сувязі з пераходам у «рускую» веру, на царкве з'явіліся праваслаўныя крыжы і, верагодна, макаўкі-цыбуліны. У такім выглядзе храм існаваў яшчэ каля 20 гадоў. Аднак ужо тады ён патрабаваў рамонт. Перад пачаткам працаў будынак быў абмераны і апісаны, зроблены план. Усе гэтыя дакументы захаваліся да нашага часу.

Пад час рамонту Мікалаеўскай царквы была рэканструяваная ў тыповы храм псеўдарускага стылю, моднага ў другой палове XIX стагоддзя, і

Галава анёла, верагодна, з Мікалаеўскай царквы, знойдзеная пад час раскопак пад кіраўніцтвам В. Кошмана ў 2006 годзе

прастаяла ў такім выглядзе амаль 70 гадоў.

Макет царквы выкананы ў маштабе 1:30 з фанеры і шпона. У ім адчыняюцца дзверы і звоняць званы. Копія перададзеная Свіслацкай праваслаўнай абшчыне.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, фота аўтара

Аляксандр Дораш і яго макет

Прадаўжальнікі

14 чэрвеня 1998 года ў адрэстаўраваным будынку былога вадзянога млына над ракой Мядзелкай у Паставах адкрыўся Дом рамёстваў, які атрымаў назву «Стары млын». Сярод асноўных задачай стала захаванне і развіццё народных традыцыяў рэгіёна, у прыватнасці – народных рамесніцкіх тэхналогіяў, перадача наступным пакаленням сакрэтаў традыцыйнага рамёства, узбагачэнне прыкладнага мастацтва новымі яркімі талентамі.

Ва ўстанове працуюць гурткі саломаляцтва, аплікацыі саломкай, па шыцці саламяных капелюшоў і галаўных убораў, народнай вышыўцы, ткацтва на кроснах, пляценні паясоў, габелене, выцінанцы, фларыстыцы і іншых, займаюцца 47 дзяцей і 22 дарослыя. Супрацоўнікі Дома рамёстваў не сядзяць на адным месцы, яны арганізуюць этнаграфічныя экспедыцыі па раёне, праводзяць тэматычныя праграмы і экскурсіі, конкурсы, выстаўкі, вечарыны, майстар-класы, сустрэчы з майстрамі. Акрамя нядаўняй выстаўкі, прысвечанай 180-годдзю земляка, мастака Альфрэда Ромэра, і пленэру, што прайшоў летась на Пастаўшчыне, тут адбыліся фотавыстаўкі Сяргея Плытквіча з Мінска і Эгідзіуса Мотузаса з літоўскага горада Рокішкіс, падборкі здымкаў вучняў мясцовых

фотаклуба «Святласіла» і школы мастацтваў імя А. Ромэра. У 2006 годзе Дом рамёстваў прызнаны найлепшым у вобласці сярод падобных устаноў.

Гэта своеасаблівы клуб, які аб'ядноўвае 80 народных умельцаў Пастаўшчыны, 5 з іх – М.І. Аўгусціновіч, Л.Р. Зарэцкая, С.У. Шчэрба, Ю.А. Фурс і дырэктар «Старога млына» Т.М. Петух – з'яўляюцца членамі Беларускага саюза майстроў народнай творчасці.

Журналісты раённай газеты «Пастаўскі край» адзначаюць, што мясцовыя ўмельцы штогод прымаюць удзел у раённых, абласных і агульнанацыянальных культурных мерапрыемствах, прывозяць з іх граматы і дыпломы. У прыватнасці, яны пастаянныя ўдзельнікі міжнародных фестываляў «Звіняць цымбалы і гармонік» і «Славянскі базар у Віцебску».

Сёлета ўстанове споўнілася 15 гадоў. Мы далучаемся да віншаванняў са слаўнай датаю, зычым сябрам і рупліўцам Дома рамёстваў моцнага здароўя, творчых поспехаў і далейшага росквіту разнастайнасці народнай творчасці гэтага кутка Віцебшчыны.

Ніна КАЗЛЕНА, Наталі КУПРЭВІЧ

Індэкс 63320
15 850 руб.
47 550 руб.
95 100 руб.

Індывідуальная падпіска
1 месяц
3 месяца
6 месяцев

Каб быць разам з «Краязнаўчай газетай» да канца года – не забудзьцеся падпісацца, сябры!

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

Ф.СП-1

АБАНЕМЕНТ на газету 63320 (індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету 63320 (індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	руб.	

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

72 гады таму пачалася Вялікая Айчынная вайна

Подзвіг вялікі і вечны

Усё далей сыходзяць у мінулае гады Вялікай Айчыннай вайны, усё менш застаецца відавочцаў і ўдзельнікаў тых падзей. Прынята лічыць, што вайна 1941–1945 гадоў забрала каля 27 мільёнаў жыццяў савецкіх людзей, але гэта толькі афіцыйныя лічбы. Шмат салдатаў і афіцэраў Чырвонай Арміі і па гэты дзень ляжаць непахаванымі на месцах былых баёў. Кожны год пошукавыя атрады краіны паднімаюць з нябыту тысячы рэшткаў, папайняючы спісы ваенных стратаў і вяртаючы імёны герояў гісторыі.

У Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы ў маі-ліпені праводзіцца месячнік патрыятычнага выхавання моладзі, які прадугледжвае цыкл адмысловых мерапрыемстваў. Перамозе савецкіх салдат над нямецка-фашысцкімі захопнікамі прысвячаюцца: краязнаўчае паведамленне «Гранітная памяць аб грознай вайне» (да 55-годдзя помніка загінулым у Вялікай Айчыннай вайне ў гарадскім скверы Беразіно; да 15-годдзя адкрыцця мемарыяльнага знака павешаным карнікамі землякам), слайд-вернісаж «Лічбы на сэрцы» па творчасці мастака М. Савіцкага, краязнаўчы ўрок памяці «Іх імёнамі названы вуліцы горада» – пра мужных змагароў ваенных часоў В. Лясных, М. Рамановіч,

С. Аляшкевіча, М. Мульгана, М. Ханінава.

У рамках месячніка ў актавай зале бібліятэкі працуе мастацка-ілюстрацыйная выстаўка «Подзвіг вялікі і вечны» з экспанатамі ваенных часоў. Яна складаецца з некалькіх раздзелаў, адзін з якіх прадстаўлены бібліяграфічнымі выданнямі, падрыхтаванымі супрацоўнікамі бібліятэкі: паказальнікі «Яны прайшлі дарогамі Вялікай Айчыннай вайны», «Ішоў наш край дарогамі вайны», «Беразіно», «Памяць, закаваная ў граніт» (віртуальная экскурсія па месцах памяці загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Бярэзінскага раёна), «Помнікі і памятныя мясціны Бярэзіншчыны» (электронная база дадзеных).

Да 70-годдзя знішчэння фашыстамі вёскі Хатынь прымеркаваная літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Званы Хатыні – памяці набат». Кожны мастацкі твор, кожны экспанат на выстаўцы нагадвае аб той трагічнай даце 22 сакавіка 1943 года, калі ў Хатынь прыехалі на машынах эсэсаўцы оберштурмбанфюрэра Аскара Дзірлевангера. Дзядоў і падлеткаў, жанчынаў з немаўлятамі пагналі, павалаклі ў адрыву. Закалацілі вароты і падпалілі. Жывымі спалілі 149 чалавек, сярод іх было 76 дзетак.

Фашысцкая палітыка генацыду не абмінула і вёскі Бярэзіншчыны. Тры доўгія гады з 3 ліпеня 1941 года па 3 ліпеня 1944-га Бярэзінскі край знаходзіўся пад нямецка-фашысцкай акупацыяй. З першых дзён гітлераўцы старанна ўсталёўвалі ў раёне так званы «новы парадак». Вынікам нямецкага гаспадарання стала паўсюдная разруха, голад, нястачы, расстрэлы і сотні загубленых жыццяў. За тры гады гітлераўцы спалілі цалкам або часткова 30 вёсак. Закатавана пры гэтым больш за 800 чалавек, спалена 2 855 дамоў разам з над-

ворнымі пабудовамі. Вёскі Уцешына, Клепчыцы і Тоўсціца так і не адраділіся пасля вайны. Вёскі Краснае і Баравіна спаленыя разам з жыхарамі.

Мастацка-літаратурную экспазіцыю дапаўняе стэнд «Салют – перамозе, паклон ветэранам» з фотаздымкамі ветэранаў вайны Бярэзіншчыны, аўтарам якіх з'яўляецца фотакарэспандэнт мясцовай газеты «Бярэзінская панарама» Алена Громава. Бібліятэкары аддзела абслугоўвання Бярэзінскай раённай і дзіцячай бібліятэк падрыхтавалі цікавыя паведамленні паводле прадстаўленых на экспазіцыі твораў ваеннай тэматыкі: «Кнігі – манументы памяці», «Іх спалілі разам з вёскай», «Напісана вайной – увекавечана літаратурай» і экскурсіі «Рэліквіі ваенных часоў», «Малыя сведкі вялікай вайны».

Вучні гарадскіх школ і гімназіі Беразіно з цікавасцю слухаюць аповеды аб ваенных дзеях, якія адбываліся на тэрыторыі нашага раёна, разглядаюць фотаздымкі ветэранаў, цікавацца экспанатамі ваенных часоў з хатняга архіва бярэзінскага краязнаўцы Ігара Жукоўскага.

Ірына СЯМАШКА,
бібліятэкар аддзела
маркетынгу
Бярэзінскай ЦБ

Напрыканцы навучальнага года ў нашай школе прайшлі аж два цікавыя мерапрыемствы, пра якія хачу распавесці чытачам «Краязнаўчай газеты».

Настаўнікамі гісторыі Наталляй Іванаўнай Будзько, Антонам Вітольдавічам Ермалёнкам, Алегам Мікалаевічам Лапкоўскім і аўтарам гэтых радкоў быў арганізаваны і праведзены тыдзень гісторыі. Яго праграма была насычанай. Цягам некалькіх дзён вучні бралі ўдзел у конкурсе «Я малюю гісторыю», віктарыне «Любі і ведай свой край». На інфармацыйнай гадзіне ў 1–11 класах школьнікі выступалі з тэмай «Вогненныя вёскі Беларусі». Для навучэнцаў 5–8 класаў была падрыхтаваная спазнаваўчая гульня «Мой любы горад Мёры». Пад час яе спаборнічалі найлепшыя знаўцы гісторыі горада з розных класаў. Школьнікі павінны былі паказаць добрыя веды па гісторыі населенага пункта, паходжання яго назвы, а таксама пра нашыя помнікі, назвы вуліцаў і прадпрыемстваў, распавесці пра славытых людзей, звязаных лёсам з Мёрамі. У выніку першае месца заняў вучань 7 класа Кірыл Трызна, другое – Максім Грыц з 6 класа, трэцяе месца падзялілі Сяргей Пліско з 6 і Рыта Чэрвінская з 5 класаў.

Для старшакласнікаў была арганізаваная канферэнцыя, прысвечаная 150-годдзю паўстання 1863 года «Памяць аб іх не згасне». Даследаванні 11-класнікаў Юліі Бурцавай і Веранікі Даргелі былі прысвечаныя асвятленню прычынаў паўстання, яго падрыхтоўцы, асноўным падзеям і прычынам паразы ў змаганні. Выдатна падрыхтаваў свой рэферат «Паўстанне 1863 года на Браслаўшчыне» Ігар Кандратовіч.

Асабліва ўвага на канферэнцыі была накіраваная на вывучэнне біяграфіяў герояў паўстання. Аб жыцці і смерці Кастуся Каліноўскага апавядала Таня Панізнік, гераізму будучага генерала Парыжскай Камуны Валерыя Урублеўскага прысвяціла свой выступ Юлія Ніўчык, аб змаганні і гібелі Людвіка Нарбута расказала Вераніка Шараг. Аб гераічным і трагічным лёсе нашага земляка, паўстанца і скульптара з Забалоц-

Школьнае краязнаўства

Плённа закончылі

навучальны год!

Р. Якубёнак, В. Булгак і М. Ставінская са сваімі працамі

ця Генрыха Дмахоўскага распавяла Надзея Бунта.

Эмацыйнаму і ўзнёсламу настрою на канферэнцыі садзейнічалі музыка і паэзія: прагучала «Авэ Марыя» ў выкананні Паліны Паршуты і Ксеніі Лаўрыновіч, «Прэлюдыю» С. Рахманінава выканала на раялі Вераніка Шараг, Ксенія Дзімітрыева прадэкламавала верш Алеся Разанава, прысвечаны паўстанцам.

Напрыканцы канферэнцыі правялі віктарыну па тэме «Паўстанне 1863 года і яго героі». Найлепшыя веды паказаў вучань 11 класа Андрэй Грыгор'еў. У канцы тыдня для вучняў старэйшых класаў быў праведзены брэйн-рынг, у якім перамагла каманда 9 класа, на другім месцы – каманда 10 класа, трэцяе занялі навучэнцы 11 класа. У конкурсе малюнкаў на гістарычную тэматыку самым актыўным удзельнікам стала вучаніца 9 класа Марыя Ставінская. Яна падала на разгляд найбольшую

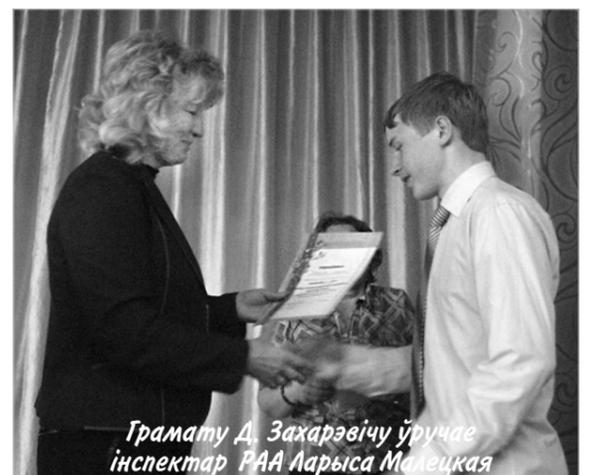
колькасць працаў – выдатна выкананых партрэтаў К. Каліноўскага, Т. Джэферсана, А. Лінкальна і інш. На другім месцы – малюнак «Праца ў старажытным Егіпце» вучаніцы 6 класа Юліі Завадскай, на трэцім – працы вучаніцаў 8 класа Вікі Булгак і Марыі Петрукевіч «Касцёл у Пагосце», «Царква ў Ніўніках», «Сядзіба Дмахоўскіх у Забалоцці». Пераможцамі ў віктарыне па гісторыі Мёршчыны сталі Максім Грыц, Юлія Кураш і Дзіяна Мішчанка. Усе ўдзельнікі і пераможцы мерапрыемстваў тыдня гісторыі былі ўзнагароджаныя граматамі і прызамі.

Другое буйное мерапрыемства – чацвёртая навукова-практычная канферэнцыя «Эўрыка». Пад час яе былі заслушаны 16 дакладаў. Рэферат

сябра гуртка «Арганаўты мінулага» вучня 11 класа Дзмітрыя Захарэвіча быў прызнаны найлепшым і адзначаны граматай. У сваёй даследчай працы «Вайна 1812 года. Паўночны напрамак» ён даў характарыстыку асаблівасцяў гэтага накіраваннага вайны, яго значэнне для Расіі. Як адзначыла журы, найбольш каштоўным у працы Дзімы стала яе практычная накіраванасць. Аўтарам распрацаваных тры тэматычных турысцка-краязнаўчых маршруты. Пры гэтым даследчык сам быў удзельнікам велапаходаў па Мёршчыне і Верхнядзвіншчыне, Расонскім і Полацкім раёнах. Пад час вандровак назапашваліся матэрыялы для даследавання, праводзіўся збор прадметаў для нашых школьных музеяў. Значную дапамогу ў распрацоўцы тэмы аказалі краязнаўца з Верхнядзвінска Антон Бубала і навуковы кіраўнік, аўтар гэтых радкоў.

Вучаніца 9 класа Дзіяна Мішчанка падрыхтавала даследаванне «Уплыў сацыяльных сетак на якасць жыцця чалавека». Навуковым кіраўніком яе працы была настаўніца гісторыі Н.І. Будзько. Вучаніца правяла апытанні, прааналізавала матэрыял і зрабіла пэўныя высновы. Праца Дзіяны адзначаная дыпламам другой ступені.

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
настаўнік гісторыі, кіраўнік
гісторыка-археалагічнага гуртка
«Арганаўты мінулага» Мёрскай ЦШ № 3

Грамоту Д. Захарэвічу ўручае інспектар РГА Ларыса Малецкая

Неабыякавыя нататкі

Тапанімічныя рэзервы

Днямі атрымаў электроннае пасланне ад краязнаўцы Галіны Аніскевіч, дзе размова ішла пра тое, што работнікі выканкама надалі новым вуліцам горада Жодзіна найменны: Смалявіцкая, Смілавіцкая, Вілейская, Мядзельская, Пухавіцкая, Салігорская, Слуцкая. Зразумела, гэта куды лепей, чым сталічныя – Алтайская, Амурская, Ангарская, Байкальская, Ілімская, Іркуцкая, Томская, Хабараўская. Але ўсё ж...

Нагадаю, што раней найменны вуліцаў мелі пад сабою канкрэтыку і неслі сэнсавую нагрузку: калі вуліца звалася Смалявіцкай, дык і вяла яна абавязкова ў бок Смалявічаў. На жаль, сёння гэты прынцып занябаны: поруч паралельнымі ці перпендыкулярнымі могуць аказацца, скажам, Дняпроўская і Нёманская.

Нічога не маю супраць гарадоў, ухваленых выканкамаўцамі ў назвах вуліцаў. Можна і трэба вітаць найменне вуліцы Смалявіцкая ў Жодзіне. Між іншым, і на ўсходняй ускраіне Смалявіччыны ёсць назва Жодзіна Слабада, якая ўзнікла яшчэ ў далёкім 1643 годзе, але першапачаткова звалася Багуслаў Поле (дасведчаныя гісторыкі лічаць скажоным Багуслаў Поліс (Boguslaw-polis – горад, што належаў яго заснавальніку князю Багуславу Радзівілу)). Як арганічную можна прымаць і назву Смілавіцкая. Вуліца з такою назвай узнікла ў XVII стагоддзі адной з першых поруч з Менскай, Барысаўскай, Жодзінскай і Мхавай.

Але як абгрунтоўваюцца астатнія новыя назвы: проста з павагі да адпаведных гарадоў і іх жыхароў? Тады як вызначыць прыярытэты? У Беларусі шэсць абласных цэнтраў, дванаццаць гарадоў абласнога падпарадкавання і сто васемнаццаць райцэнтраў – рэзерв для падобных найменняў, лічы, невычарпальны. Назвы вуліцаў паводле беларускіх гарадоў, канечне, больш мілагучныя і не такія грувастыя, саветызаваныя і недарэчныя, як, скажам, 50 гадоў Кастрычніка, на якой давялося жыць і мне. Але хацелася б, каб жодзінскія выканкамаўцы звярнулі ўвагу на яшчэ адзін натуральны рэзерв для вулічных найменняў – назвы вёсак, хутароў і ўрочышчаў, якія паглынуў горад. Магу прывесці як мінімум тры-чатыры аргументы на іхнюю карысць. Па-першае, гэта дазволіла б захаваць этнічную і гістарычную памяць аб іх. Па-другое, гучаць яны прыгожа і натуральна – варта толькі ўслухацца: Дубовы Лог, Ракітаў Кут, Дымкаўка, Крушынікі, Яловіца. Па-трэцяе, яны непаўторныя. Малаверагодна, што яшчэ недзе знайшліся б вуліцы з назвамі Баршчоўка, Цітаўка, Ліпавая Клець, Кас'ё, Падасоўе. І нарэшце, гэта стала б зусім невялікай платой, прабачэннем перад тубыльцамі і прашчурамі за знішчаныя сялібы, а таксама данінаю памяці.

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ,
пісьменнік
Фота аўтара

Пры судоках Жодзінкі (Жодыні) і Плісы леглі першыя вуліцы Жодзіна (Багуслаў Поліса)

Вялікае свята малой вёскі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Зраніцы спецыяльная камісія аглядала мясцовыя падворкі, каб вызначыць пераможцаў конкурсу па добраўпарадкаванні. Затым святар Свята-Пакроўскай царквы айцец Павел асвяціў крыж, які крыху раней быў усталяваны ў

творца знайшоў непадалёк, у вёсцы Вялікія Навасёлкі.

У Навасадах ёсць свае народныя майстры: вышываннем ручнікоў, сурвэтак, абрусаў, наўлечак займаецца вышывальшчыца Галіна Раеўская. Яе цудоўныя вырабы дэманстраваліся на свяце.

прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. З Навасадамі звязаны жыццёвы лёс і вядомага хірурга, доктара медыцынскіх навук, прафесара Аляксандра Шота, які нарадзіўся ў суседніх Дзямідавічах. З прывітальным словам да прысутных выступіла дырэктар Дзяржынскай раённай бібліятэкі Валянціна Клімовіч, а дзяржынскія паэты Уладзімір Шымановіч, Павел Шкель, Людміла Круглік і член Саюза пісьменнікаў Беларусі Рэгіна Рэўтовіч прачталі свае новыя вершы (адзін з іх я прапануючы чытачам газеты – глядзіце стар. 8). У свяце прынялі ўдзел старшыня Дзяржынскага савета ветэранаў Мікалай Высоцкі, старшыня Дзямідавіцкага сельскага Савета Анатоль Ліпскі, жыхары Навасадаў – Валянціна Вярковіч ды іншыя. Асобна хочацца адзначыць актыўны ўдзел у правядзенні свята дэпутата Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Беларусі Уладзіслава Цыдзіка, які пад смех і апладысменты прысутных уручыў Вітольд Вацлавіччу і Леанідзе Сцяпанавне з нагоды 50-годдзя сумеснага жыцця жывога парсюка.

Асвячэнне крыжа

цэнтры вёскі, і адслужыў малебен на мясцовых могілках, дзе ўшанавалі памяць продкаў.

Працяг свята адбыўся ў маляўнічым куточку вёскі, пад шатамі магутных ліпаў, на вяршынях якіх можна было ўбачыць бусліныя гнёзды. А дзе бусел вядзецца, там, згодна беларускай прымаўцы, шчаслівае месца.

Перад пачаткам канцэрта госці знаёміліся са славуцасцямі вёскі. А паглядзець ёсць на што! На галоўнай вуліцы знаходзіцца так званая Таньчына хата, узрост якой, як сцвярджаюць жыхары, 300 гадоў. Маю ўвагу, як і ўвагу іншых гасцей, прыцягнуў магутны, больш чым у тры абхват, дуб, які, магчыма, «памятае» часы Францыска Скарыны. Калі б мог размаўляць – колькі цікавага дрэва распавяла б нам! Адляцелі ў нябыт гады, змяніліся пакаленні вясцоўцаў, а дуб, як сімвал неўміручасці жыцця, сустракае чарговае лета, і як спраўдны волат – абараняе вясковую вуліцу. Лічыцца, што калі дакранешся рукой да шурпатай кары дуба-волата, і загадаеш жаданне, дык яго абавязкова здзейсніцца. Дакраўца да яго і сфатаграфавалі побач пажадалі многія госці, у тым ліку і паэты дзяржынскага літаратурна-паэтычнага клуба «Выток», якія прыехалі сюды разам з дырэктарам Цэнтральнай раённай бібліятэкі Валянцінай Клімовіч. Яны прывезлі на свята выстаўку «Дзяржыншчына літаратурная». Сярод кніг ёсць творы і беларускага паэта, прэзаіка, драматурга, мастака Каруся Каганца, які доўгі час жыў паблізу Навасадаў і часта наведваў вёску, дзе жылі сваякі яго жонкі Ганны Пракаповіч. Пісьменнік пакінуў нам сваю прыгожую легенду «Навасадскае замчышча» аб трагічным лёсе тутэйшай княжны і ўсяго гарадзішча. Свой апошні прытулак

ёлета мне ўпершыню давялося наведаць гэтую вёску, і прыемна ўразаў мноства кветак на падворках, чысціня вуліц, гасціннасць вясцоўцаў. Да пачатку ўрачыстасці ўвесь час гучалі запісы беларускіх песень.

Недзе а 15 гадзіне ў цэнтры вёскі пачаліся галоўныя ўрачыстасці. Глядзельная зала пад ліпамі сабрала больш за 300 чалавек. Вядучая свята распавяла аб вёсцы, аб мінулых падзеях, аб людзях Навасадаў, якія ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічалі ў барацьбе супраць ворага (Іван Гармаза, Віталь Сантаровіч, Міхаіл Сантаровіч, Юльян Гарук, Іван Санцэвіч, Ніна Гарэлік, Марыя Сантаровіч, а некаторыя ўдзельнікі вайны так і не дачкаліся вялікай Перамогі, загінулі: Мікалай Гарэлік, Іосіф Грыб, Фелікс Зінкевіч, Аляксандр Нікіцін, Мікалай Скатэцкі і іншыя). Да пачатку і пасля Вялікай Айчыннай дзяцей у Навасадах вучыла вопытная настаўніца Марыя Сантаровіч, эстафету ад яе пераняла дачка Валянціна, якая ў свой час таксама працавала настаўніцай у Дзямідавіцкай СШ. Узгадала вядучая і імёны цікавых людзей, якія нарадзіліся ў Навасадах: Іосіф Грыб – вядомы ўрач, аўтар 85 навуковых прац; Анатоль Гармаза – член Беларускага саюза журналістаў, выдавец і заснавальнік дзевяці газет і часопісаў, у многім дзякуючы яму свята вёскі атрымалася такім цікавым. Нарадзілася тут і Алена Стэльмах, галоўны рэдактар раённай газеты «Узвышша», старшыня Дзяржынскай раённай арганізацыі РГА «Беларускі саюз жанчын», заслужаны журналіст Беларускага саюза журналістаў. Сёлета ў яе жыцці адбылася значная падзея:

Г. Раеўская

На працягу ўсяго свята гасцей і жыхароў Навасадаў беларускімі песнямі весяліў хор народнай песні «Вяселуха» Скірмантаўскага сельскага Дома культуры. Вельмі дарэчы ў выкананні хора прагучала песня «Вёсачка мая». Напрыканцы свята з вялікай праграмай выступіў вакальны ансамбль з Мінска «Вечная малодосць». Адзначым, амаль усё свята праходзіла на беларускай мове; а святочныя падзеі здымала сталічная студыя тэлебачання – канал СТБ. Да свята быў прымеркаваны спецыяльны выпуск газеты на 16 старонках «Навасадская крынічка», якую раздавала ўсім мясцовым паштальён Ніна Лісоўская.

Хачу адзначыць, што такое свята – добры прыклад звярнуць увагу ўладаў на праблему выміраючых вёсак. Мерапрыемства атрымалася і, безумоўна, запомніцца прысутным на доўгія гады.

Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск
Фота аўтара

І зямляк, і госць

Сустрэча з цікавым чалавекам для вучняў Ільянскай сярэдняй школы імя А.А. Грымаца не выпадковасць, а пэўная шматгадовая традыцыя. Нам пашчасціла навуцацца ў школе, дзе ёсць настаўнікі, якія захапляюцца краязнаўчай справай і далучаюць нас да яе. Гэта дырэктар школы Ігар Аляксандравіч Юшко, кіраўнікі народных музеяў Роза Канстанцінаўна Шэрая і Тамара Рыгораўна Анішкевіч, настаўнік дадатковай адукацыі Уладзімір Сцяпанавіч Кажамыя, кіраўнік школьнага прэс-цэнтра Валлянціна Арцёмаўна Ерашонак і інш. Што тычыцца сустрэчаў з цікавымі людзьмі, то тут ініцыятыву ўзяла ў свае рукі Роза Канстанцінаўна. Я часам здзіўляюся: як яна знаходзіць

гэтых людзей, ды яшчэ ўмудраецца запрасіць іх на сустрэчу.

Днямі адбылася сустрэча з Уладзімірам Ляшкевічам, былым настаўнікам біялогіі вілейскай гімназіі «Логас», краязнаўцам, нашым земляком ды чалавекам, які займаецца літаратурнай творчасцю. У актавай зале сабраліся вучні старэйшых класаў і настаўнікі. Васемікласнікі з задавальненнем чыталі вершы Уладзіміра Аляксандравіча (кожнага чытальніка паэт паважна запрашаў да стала, дзе пакідаў на лісце з надрукаваным вершам аўтограф). На сустрэчы з вуснаў аўтара прагучалі і вершы, і жыццёвыя гісторыі-ўспаміны. Размова вялася на розныя тэмы: пра сутнасць жыцця,

пра прыроду, каханне, вайну, пра вясковае жыццё і інш.

Настаўнік раіў нам больш чытаць кнігі, бо кніга вучыць

добраму, а таксама заклікаў вучыцца чытаць кнігу прыроды. Мяне ўразіла глыбіня яго ведаў пра навакольны свет. А з

верша «Вобаратнік» я дазналася пра расліну, якую раней не ведала, ды з хваляваннем слухала верш «Сведка», дзе згадваецца трагедыя спаленай вёскі Любча. Дарэчы, 5 мая мы ўдзельнічалі ў мітынгу, прысвечанаму спаленым вёскам. І там выступала сведка той трагедыі Фаіна Анасовіч, пра якую аўтар угадаў у сваім вершы (яна аказалася яго стрыечнай сястрой). Цікава было слухаць пра сяброўства У. Ляшкевіча з выпускніком нашай школы, настаўнікам, паэтам Іванам Лашуткам.

Сустрэча з земляком-паэтам У. Ляшкевічам падарыла яркія хвіліны жыцця, якія запомняцца надоўга.

*Валерыя ГІРО,
вучаніца Ільянскай
сярэдняй школы
імя А.А. Грымаца
Вілейскага раёна*

*(Заканчэнне.
Пачатак у № 22)*

Творчае супрацоўніцтва М. Котава і народнага хору Слуцкага мясакамбіната «Пачастунак» узбагаціла палітру калектыву новымі фарбамі, расквеціла музычна-вакальныя ўзоры элементамі хараграфіі, тэатралізацыі. Народны хор «Пачастунак» актыўна канцэртуюе. Яго мастацкі кіраўнік Аляксандр Шыян адшуквае «незапетыя» песні. А дырэктар камбіната Канстанцін Антонавіч Пятровіч – гарачы прыхільнік і нязменны балельшчык хору: ён не прапускае ніводзін канцэрт, ганарыцца артыстамі.

«На яго выступленнях (пра ансамбль «Кола») перад глядачом паўстае прыгажосць роднага краю: з роснай прахалодай на досвітку, з шапаценнем траў і калосся ў полі, з клёкатам бусла, што распраўляе крылы да палёту. Гэтае пачуццё не пакідае цябе на працягу ўсёй праграмы, якая ідзе і глядзіцца, як кажуць, на адным подыху. Бо выступленне гэта – не асобныя, хай сабе і цікавыя нумары, а цэласная, гарманічная і арыгінальная кампазіцыя, аваяная паэтычнасцю, прасякнутая любоўю да Вацькаўшчыны, напоеная сокамі роднай зямлі», – пісаў намеснік дырэктара Мінскага абласнога цэнтру культуры А. Сурыновіч у артыкуле «Яго жыццё – яго прызвание» з нагоды трыццацігоддзя творчай дзейнасці М. Котава.

Ансамбль «Кола» – чацвёрты калектыв, які майстар стварыў і вывеў «у людзі». «Народныя калектывы самадзейнасці – гэта агенчыкі, вакол якіх грэюцца людзі, адтайваюць душой, успамінаючы старажытныя абрадавыя мелодыі, глядзячы на вясельныя танцы і карагоды, якія вадзілі іх блізкія і далёкія продкі», – адзначае майстар. Шмат часу аддае майстар рабоце з дзецьмі. Дастаткова пабачыць, як танцуюць яго выхаванцы, напрыклад, «салавейка» Юрасік Сіліцкі – самы малады ўдзельнік «Кола».

З найвялікшай павагай М. Котаў ставіцца да фальклорнага ансамбля з прыгожай назвай «Марачаначка» з вёскі Морач Клецкага раёна. Самадзейныя артысты «падкупляюць» балетмайстра рознаўзроставым складам, таму ён з радасцю ставіць танцы адначасова для дзяцей, моладзі і старэйшых, бачыць у гэтым павязь пакаленняў.

Вось ужо чвэрць стагоддзя жыве паўнакроўнай мастацкай творчасцю ансамбль «Дударыкі» Мінскай нацыянальнай гімназіі. Заснаваны ён у 1970/1971 навучальным

годзе, і з таго часу «захапіў у палон» сотні дзяцей. У рэпертуарнай палітры ансамбля разнастайныя народныя песні, танцы, найгрышы на старадаўніх інструментах (больш за трыццаць назваў). Звонкія галасы дапаўняюць шматгалоссе «Дударыкаў». Кожны ўдзельнік грае на некалькіх музычных інструментах – сапраўдных скарбах, зробленых рукамі лепшых майстроў Беларусі М. Гайдукевічам, І. Лычкоўскім і іншымі. Шмат інструментаў зроблена кіраўніком ансамбля разам з дзецьмі.

бойкі, калаўрот, чыгуны, падковы і іншыя. Пспехам калектыву абавязаны кіраўніку Д. Ровенскаму, які заўсёды ў пошуку. А з прыходам знаўцы народна-побытавага танца М. Котава «Дударыкі» набылі добрую хараграфічную афарбоўку, затанцавалі задорна і бадзёра. Сёння калектыву – лаўрэат і дыпламант шматлікіх прэстыжных мерапрыемстваў, а ў 1995 годзе атрымаў Ганаровы дыплом Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў. А як самая высокая прыступка – ганаровае званне «ўзорны», прысвоенае ў 1993-м.

Жыццё ў танцы

Музычны клас удзельнікі ансамбля пераабсталявалі і аздобілі пад звычайную сялянскую хату з цаглянай печчу, люлькай, калаўротам, абрусамі, пляцёнкамі цыбулі, насценнымі сямейнымі альбомамі, бажніцай. Былы сялянскі побыт у значнай меры пашырае круггляд гарадской дзятвы, дае больш яскравае ўяўленне аб асяроддзі,

разам з яшчэ адным шчырым беларусам, Сцяпанам Мядзведкам, які цяпер жыве ў ЗША, але не парывае сувязі з Беларуссю, М. Котаў стварыў фальклорны тэатр з паэтычнымі назовам «Бераг белых буслоў», каб і надалей жывілася беларуская зямля абрадамі, народнымі звычаямі, спевамі ды танцамі. Тэатр быў

Пад час здымак тэлепраграмы «Спявай, душа!» (2005 год)

у якім нараджаліся неацэнныя скарбы народнай творчасці, дазваляе юным выканаўцам адчуць першародную яе прыгажосць і чысціню. Як сапраўдныя музычныя інструменты гучаць у канцэртах пілы, косы, набілки, масла-

створаны ў 1997 годзе пры школе № 192 ў сталічным мікрараёне Малінаўка-7, дзе жыве шмат перасяленцаў з чарнобыльскай зоны. У калектыве займаюцца дзеці з малазабяспечаных, шматдзетных сем'яў (напрык-

лад, шэсць дзетак з сям'і Капусціных). А чатырохгадовая Машачка – сапраўдная зорачка калектыву. Мікалай Конавіч умее разгледзець талент і дапамагчы яму раскрыцца.

Пачынаўся тэатр як дзіцячы. А потым далучыліся і сталыя людзі, аматары народнага мастацтва: Аркадзь Рыгоравіч Саламацін, якому ўжо за семдзесят, Валлянціна Кудзі. Музыкальным кіраўніком тэатра з'яўляецца Аляксандр Крамко, загадчыкам пастановачнай часткі – Ніна Мароз, дарэчы, былая артыстка аднаго з کوتاهкіх калектываў.

Тэатр апякае асацыяцыя творчай інтэлігенцыі «Духоўнае адраджэнне», якую ўзначальвае паэт Аляксандр Пісарык (дарэчы, сп. Котаў прымаў удзел у стварэнні і гэтай асацыяцыі). «Амерыканскія беларусы» з ЗША дапамаглі набыць для дзяцей цудоўныя народныя строі, інструменты. Тэатр падрыхтаваў праграмы «Калядачкі: бліны-ладачкі», «Вялікдзень», «Буслы» і асобныя нумары. Ён знакаміты ў Мінску і вобласці.

Зразумела, што ўклад у беларускую народную хараграфію балетмайстра М. Котава вельмі значны. А сам пра сябе ён кажа так: «Я шчаслівы чалавек, што выходжу на сцэну і танцую. Я ў захапленні ад сваёй творчай працы, бо бачу, як народ ставіцца да сваёй спадчыны, як свецяцца вочы ў сельніна, які глядзіць на скокі, слухае мелодыі, дзе душа і сэрца народа... Сэрцам і душой паважаю свой народ, наш танец... Галоўнае для мастака, ды і для чалавека ўвогуле – гэта не здрадзіць сваёй любімай справе. У гэтым і шчасце».

Марыя КОТАВА, г. Рэчыца

Калекцыянерам, і не толькі

Неабходна захаваць і іх!

Беларуская пошта працягвае змяшчаць у сваіх выпусках насельнікаў «Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь». Гэтым разам на марцы № 944 змешчана расліна **граздоўнік рамонкалісты**, а на № 945 – птушка **сіваграк**.

Аўтары выпуску Аляксандр Міцянін і Яўгенія Бядонік. Памер мініяцюраў 28x40 мм і 40x28 мм адпаведна, наклад – па 48 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 16 марак, а таксама – у блоку № 90, памер якога 94x78 мм. Выпускі падрыхтаваны ў рамках праекта ПРААН/ГЭФ «Інтэграцыя пытанняў захавання біяразнастайнасці ў палітыку і практыку тэрытарыяльнага планавання ў Беларусі» пры падтрымцы Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь.

Граздоўнік рамонкалісты – род папаратнікаў сямейства вужоўнікавых; шматгадовая травяністая расліна вышынёю да 20 см з кароткім карэнішчам, ад якога адыходзяць пры-

верхнія покрывныя пёры крыла зеленавата-блакітныя, спіна рудавата-карычневая, ніжняя яе частка і надхвосце лілова-сінія). Дзюба моцная, сціснутая з бакоў, на карцы крыху крчкаватая. Жыве ў зрэджаных старых лясах, на ўзлесках, пры высечках, палянах і прасеках, трапляецца ў старых парках і гаях, часта трымаецца ўздоўж шашэйных дарог, чыгунак, ліній электраперадачаў. Голас – гучнае «краааа-краааа», «крэ-кра» або «рэ-рэ-рэ». Харчуюцца ў асноўным буйнымі насякомымі – жукамі, хрушчамі, мядзведкамі, бронзаўкамі, дрыгаскамі, конікамі і інш., зрэдку дробнымі пазваночнымі (яшчаркамі і інш.). Колькасць скарачаецца з-за высечкі старых дупляватых дрэваў, дзе звычайна робіць гняздо. Від пералётны, найбольш шматлікі на Палессі. Прылятае ў канцы красавіка – пачатку мая. Адлятае ў жніўні – верасні, зіме на поўначы Афрыкі. У Чырвоную кнігу занесены ў 1993 годзе.

У дзень выхаду на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак штэмпеля і канверта А. Міцянін).

даткавыя карані. Колькасць віду змяншаецца ў выніку асушэння зямель і гаспадарчага асваення тэрыторыяў. У Чырвонай кнізе з 1993 года.

Сіваграк (іншая назва сіваваронка, а таксама краска, сінога) памерам з голуба, мае шчыльны склад цела, масіўную дзюбу і яркае бліскачае апярэнне (галава, шыя, брушка і

Раней (у №№ 3–6 за 2013 год) мы змяшчалі расповед Віталя Маханько пра ганчарства ў ягоных родных мясцінах на Клецчыне. Сёння прапануем ягоныя нататкі пра выраб цэглы ў тых краях.

Цагляная справа

Падрыхтоўка

У некалькіх месцах вёскі (там некалі былі ганчарныя гораны) бралі чырвоную гліну для печы: рабілі цэглу, выпальвалі яе, а потым з гэтай цэглы, на гліняным растворе, клалі печы. Набіўныя гліняныя печы ў нас у Новым і Старым Дзедзіне не рабілі. Цэглу звычайна пачыналі рабіць увесну, калі цёпла і можна працаваць на вуліцы. Выбіралі роўнае месца непадалёк хаты ці горана, чысцілі яго ад смецця, травы і падмяталі венікам – змяталі грунтоўна, амаль да цвёрдага грунту. Побач рабілі столік: абструганую гэблем з аднаго боку шырокую дошку прыбівалі да двух укапаных у зямлю слупкоў. Стол па вышыні рабілі такі, каб было зручна працаваць.

Тут жа расцілалі ўшчыльную адна да аднае тоўстыя дошкі і на іх згружалі прывезеную з Глінішча гліну. Спачатку гліну здрабнялі рыдлёўкай, выкідаючы пры гэтым шкодныя ўключэнні: каменьчыкі, карэнні, галінкі. Потым пачыналі мясціце яе. Мясілі басанож, падкасаўшы штаны вышэй калена. Пры неабходнасці падлівалі ваду і дадавалі пясок, калі гліна была «тлустая». Пясок не сушылі і не прасейвалі на сіта, як для гаршкоў. Гліну рыдлёўкай перагортвалі, складалі ў кучу і зноў мясілі і так некалькі разоў – да раўнамернага стану, гушчынні і неабходнай, загадзя вызначанай, падатлівасці ў руках. Побач ставілі невялікае карыта ці ражок з вадой.

Для вырабу цэглы выкарыстоўвалі форму з дзвюма ячэйкамі на дзве цэглы. Яна складалася з дзвюх доўгіх драўляных планак, злучаных трыма планкамі, якія вызначалі кароткую вузкую грань цэглы. Шырыня планак – гэта таўшчыня цэглы. Па канцах доўгія планкі злучаныя паміж сабою двума стрыжнямі – ручкамі, за якія трымалі форму.

Фармаванне цэглы

Форму змочвалі вадой і клалі плазам

на столік, таксама змочаны вадой. Дзве ячэйкі формы набівалі глінай, утрамбоўвалі яе, каб не было пустэчаў. Затым планкай праводзілі па верхняй плоскасці формы, зразаючы гліну, якая выступае за плоскасць. Цагельнік браў форму за ручкі, ссоўваў яе на сябе, на край століка, і паварочваў яе вакол края дошкі ўніз да вертыкальнага становішча. І ў гэтым становішчы форму ставіў на расчышчаную пляцоўку. Далей форму перакульваў наперад плазам на зямлю і, падымаючы ўверх, патрэсваў яе. Цэгла-сырэц вывалілася з формы на зямлю. І пачынаўся працэс сушкі на адкрытым паветры.

Цагельнік ізноў змочваў форму і столік вадой і пачынаў рабіць другую пару цэглы. Пасля некаторай прасушкі цэглу паварочвалі і ставілі на вузкую доўгую грань, і сушка працягвалася. І так некалькі паваротаў. Высушаную на паветры цэглу падвозілі ці падносилі да горана і ўкладалі ў яго.

Абпальванне

Кладка рабілася так. Укладчык спускаўся ў горан (малюнак гл. у № 4) і станавіўся ў цэнтр яго. Яму падавалі па адной цагліне, і ён ставіў яе доўгай вузкай гранню веерам на дно горана. Адлегласць паміж цаглінамі была прыкладна 3 см. Пры гэтым імкнуліся паставіць цэглу так, каб менш перакрываць адтуліны ў дне горана. Другі пласт

цэглы ставіўся на першы ў выглядзе рашоткі (перпендыкулярна цэгле першага пласта). Калі вышыня выкладзенай цэглы дасягала прыкладна 0,7 м, укладчык клаў на іх дзве дошкі і станавіўся на іх, на калені, вызваляючы цэнтр горана, дзе ён стаяў. Далей месца, якое вызвалілася, закладаў цэглай такім жа чынам, як і першыя пласты. Потым вылазіў з горана і ўкладаў цэглу ў вольны аб'ём, звесіўшыся ў горан. Каб не заліцца ў яго, укладчыка трымалі за ногі. Зверху выкладзеную цэглу закрывалі чарпакі ад бітых гаршкоў.

Выпальваюць цэглу гэтак жа, як і гаршкі: спачатку з вечара гадзінаў шэсць паляць слабы агонь дробнымі дрывамі, «наганяюць пару», а з першых пеўняў кладуць у топку горана і доўгія мятровыя палкі, паступова распальваючы вялікі агонь. Калі языкі полымя тры разы вырвуцца з горана – цэгла выпалілася. Усё выпальванне доўжылася каля пятнаццаці гадзінаў.

Цэглу пакідаюць у горане да поўнага астывання, а гэта не менш за тры сутак. Яе не астуджаюць у вадкім «куляшы», як гаршкі.

Старажылы кажуць, што самаробная чырвоная цэгла была лепшаю па якасці, чым цяперашняя – заводскога вырабу. Некаторыя печы, складзеныя з самаробнай чырвонай цэглы, у нас, у Новым Дзедзіне, спраўна выконваюць сваё прызначэнне ўжо больш за пяць дзясят гадоў.

Цяпер цэглу з чырвонай гліны ніхто ў нашых месцах не робіць, і няма ўжо горанаў для абпалу. Цэглу купляюць. А печы ў наш час кладуць нават з белаі сілікатнай.

Вітал
МАХАНЬКО,
в. Новы Дзедзін
Клецкага раёна

А так выраблялі цэглу ў мястэчку Гарадная на Століншчыне (фота пач. ХХ ст. з сайта «Городна – полеське местэчко»)

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «БелПошта»

«Чэрвень – з ягаднаю зарой»

Уздоўж

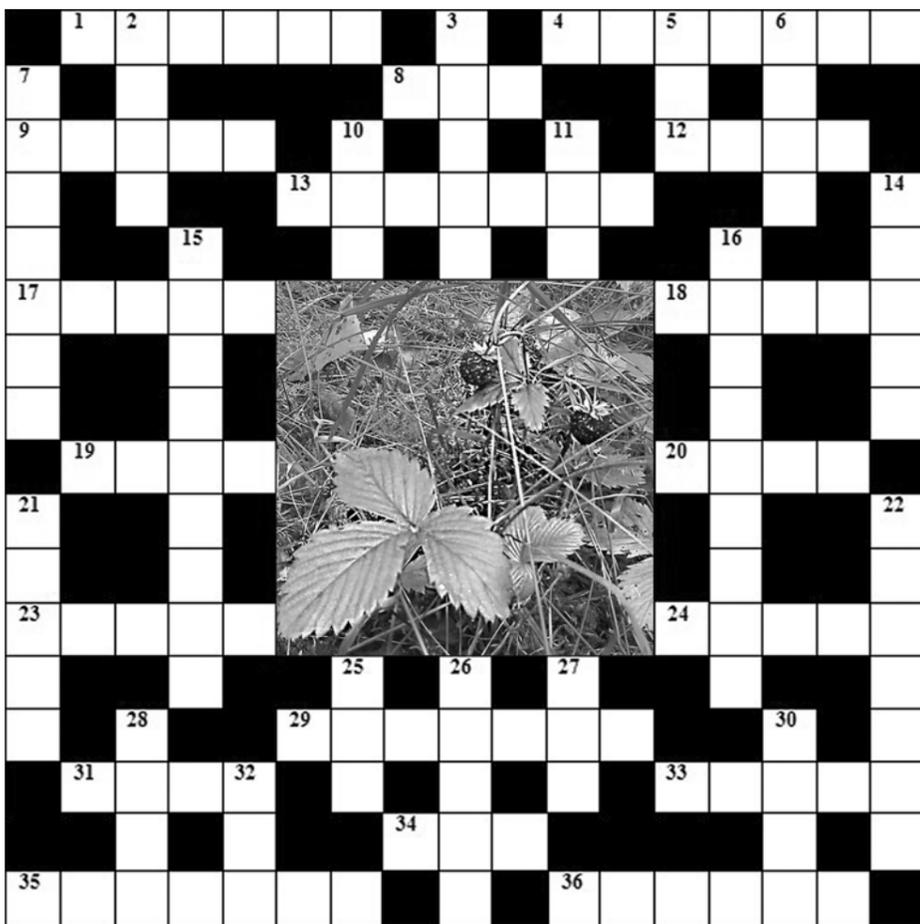
1. ... або Сёмуха. Свята, асаблівасцямі якога з'яўляліся карагоды, пляценне вяноў, упрыгожванне хаты зеленай.
 4. «Травень – з першым каханнем, сяўбой, // ... – з ягаднаю зарой». З верша «Родная мова» П. Панчанкі.
 8. Летні дождж – на сена гной, а на карову ... (прык.).
 9. Калі ў першыя два дні чэрвеня лье дождж, весь ... будзе сухі (прык.).
 12. «Дуць касцы, ідуць, як хмары, // Ільецца ... іх разудалы». З паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа.
 13. Спакуснік.
 17. Прыродная мінеральная фарба.
 18. Грамадскае акружэнне, асяроддзе.
 19. «Мільённыя цягнуцца ... // Дзе дрэмле купальскі курган». З верша «Заклятая кветка» Янкі Купалы.
 20. ... ды лебяды – для палетку бяды (прык.).
 23. Тое, што і давер'е.
 24. Час уборкі збожжавых культураў.
 29. «Без свабоды // Не можа спяваць ...». З верша «Вяртанне» У. Шымановіча.
 31. Як ... косяць, дык дажджы не просяць (прык.).
 33. «Родная мова людзей ратвала, // Клікала роднае ... ў дарогу». З верша «Родная мова» А. Анисовіча.
 34. Калі запляець удод, тады сей ... (прык.).
 35. Свята беларускага народнага календара (25

чэрвеня). «Хто на Нупрэя пасее грэч, той будзе бліны печ» (прык.).
 36. Не той ..., што з вуды сарваўся, а той, што ў вядры застаўся (прык.).

Упоперак

2. На Тодара (21 чэрвеня)... – канпель паласа (прык.).
 3. «Люблю абуджэн-

ладзяць свае «вяселлі». 10. Не глядзі мяжы ды ... садзі (прык.).
 11. «І ... у хустачцы квяцістай, // Валошкі ў жыце, сіні лён». З верша «Родныя мясціны» Р. Раўтовіча.
 14. «Пахне павабна ... над ракой». З верша «Лета» Янкі Купалы.
 15. Елісей-.... Святы пакутнік, дзень якога адзначаўся 27 чэрвеня; лічылася, што ў гэты дзень

не прыроды, // І ... духмяны лугоў». З верша «Зямля мая» Л. Кругліка.
 5. Злак з белым зернем.
 6. Паляўнічы-прафесіянал.
 7. Ісакій-.... Прысвятак, які прыходзіцца на 12 чэрвеня; лічылася, што з гэтага дня выпаўзаюць з нораў гадзюкі і

заканчвалі сеяць грэчку.
 16. ... Полацкая. Беларуская асветніца, святая. Дзень памяці адзначаецца 5 чэрвеня.
 21. ... - ураджайнік. Святы, дзень якога адзначалі 20 чэрвеня; з гэтага дня пачыналі вычышчаць гной з хлява.
 22. На Яўціхія (10 чэрвеня) дзень ціхі – добры ... (прык.).
 25. Мужыку лета, што святому ... (прык.).
 26. Чырвонае лета – зялёны ... (прык.).
 27. ... смачна не пераясі, хараша не праходзіш (прык.).
 28. «Я лесу ціха праспяваю, // Што за зімой прыходзіць ...». З верша «Ад лета – толькі ўспаміны» І. Драбышэўскай.
 30. «Кажуць, ... наша брыдка, // Б'е па вуху, рэжа сых. // Беларускай светлай ніткаю // Мова сплечена для ўсіх». З верша «Наша мова» А. Хацкевіча.
 32. Травяністая расліна з прыемным вострым пахам.

Фота Аляксандра САЧАНКІ

Ціха Нёман коціць хвалі каля замка ў Любчы. І чакае Купалле!

Склаў
Лявон
ЦЕЛЕШ

Кацярына СОСНА

Разбэрсаная буслянка

Фрагменты дакументальнай аповесці

(Працяг. Пачатак у №№ 21–22)

Мар'ян быў не жанаты, але ўжо ва ўзросце. Даведаўся, што ў Франі няма мужа і стаў прыглядацца да маладой жанчыны. Паміж імі мільганула іскра кахання.

Пакоі, куды прывёў Мар'ян маладую жонку, былі самыя прасторныя ў вялікім панскім доме. У адной з каморак за глухой сцяной уладкавалася адзінокая Эмілія. Суджаны яе (ваенны чалавек) загінуў у Першую сусветную вайну. Так і засталася вернай таму адзінаму.

У Франі з Мар'янам нарадзіліся дзеці: Стася, Марыя, Іван і Аліна. Эмілія дапамагала брату гадаваць пляменнікаў, дзеці вельмі любілі сваю мудрую цётку. Франя больш часу аддавала працы – быў асноўны заняткаў і хатняга гаспадарка. Смачна гатавала, навучылася гэтаму, калі працавала ў Латвіі ў гаспадароў. І сям'я ніколі не галадала.

Пачуўшы, што жыллё ёсць у Паянчах, пачалі прыязджаць сем'ямі родзічы былых гаспадароў фальварка: дваюрадныя, траюрадныя, дзядзькі, цёткі...

Адзін з вольных пакойчыкаў заняла маладая пара Прэдкаляў, якія з Літвы прыехалі. Жылі Зося і Донат непрыкметна: выходзілі з дому ці вельмі рана, або вечарам познім, каб ні з кім з суседзяў не сустрэцца. Гэтак жа незаўважана і пакінулі гэтае жыллё, адчуўшы цеснату ў пакоях, калі адзін за адным нарадзіліся дзеці. А ў другім канцы дома з некалькімі пакоямі, што былі для прыслугі, пасялілася сям'я Рыжых.

– Бацька, як ты думаеш, адкуль бяруцца гэтыя людзі? – звярталася Франя да мужа. – Усе едуць і едуць... Усе прэтэндуець на спадчыну. Адкуль яна можа быць пасля такога разгрому?! Нам жа гэты дом належыць!

– Нічога, матка, не зробіш, даведзецца пацярпець. Некалі ўсё абразуміцца, уладкуецца, – суцэшаў жонку Мар'ян. Ён (у адрозненне ад Франі, з крутым норавам, шустрай) быў ураўнаважаны, памяркоўны і спакойны чалавек. Хоць мужчына застаўся пасля рэпрэсіі гаспадаром дома, але забараніць радні прыязджаць не мог.

Практычна кожная маладая сям'я разрасталася, нарадзіліся дзеці.

Прыязджаюць малеча, у адрозненне ад дарослых, хутка знаходзіла з мясцовымі агульную мову і заняткаў. А дзяцей у двары было некалькі дзясяткаў. Пасля ўрокаў і ў выхадныя дні ва ўсім дапамагалі бацькам – нарыхтоўвалі сена, палолі градкі, хадзілі ў ягады і грыбы, пасвілі статак. Каб нечым заняць час, пастушкі, наскубаўшы з кароваў поўсці ў час лінькі, ляпілі мячыкі і забаўляліся. А вечарамі хлопчыкі гулялі «ў піку», меншыя дзяўчынкі збіралі рознакаляровыя кавалкі тканіны (Эмілія была швачкай) і шылі лялькам, зробленым з ільнянога валакна, адзенне. Эмілія, пераняўшы некаторыя элементы польскай культуры, вучыла пляменнікаў і прыезджых дзяцей быць паслухмянымі, сардэчнымі, ласкавымі, набожнымі, прывучала да працы. У самой жа «ў руках усё гарэла». Шыла пляменніцам сукенкі – часцей перашывала са свайго адзення, якое ўжо не падабалася ці па якіх прычынах не падышло. Заставаліся кавалачкі, калі шыла мясцовым жанчынам, з іх камбінавала дзяўчынкам адзенне: з фантазіяй, з густам. Старэйшай Стасі, яе любіміцы, больш за ўсіх перападала новых сукенчак. Дзяўчынкі павешае іх на вешалачку адна за адной і носіць па чарзе з форсам у школу.

Мар'ян Руткевіч
(фота было зроблена пасля канцлагера ў Германіі)

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Дарослыя прыходзілі да Эміліі Іванаўны, каб атрымаць медычную параду, бо некалі яна закончыла акушэрскія курсы і разбіралася ў жаночых праблемах. А перад маладымі дзяўчатамі магла раскласці карты і паваражыць на суджанага. У пару збірала лекавыя травы. Сама імі лячылася і іншым раіла.

...У кожнага з дзяцей быў свой абавязак па доме. Вучоба ў школе стаяла на другім плане. Але гэта не перашкаджала ім добра вучыцца. Дзеці з павагаю ставіліся да бацькоў. Да школьнага ўзросту называлі бацьку і маці на «вы» (думалі, што так робяць і ўсе дзеці). А пайшлі ў школу, то пачулі, што ў размовах аднакласнікі «тыкаюць» на сваіх бацькоў. Здзіўленне сваё выказалі бацькам. Дзяўчыны падбеглі да маці і ў адзін голас:

– Мама, а чаму ў школе дзеці на сваіх бацькоў кажуць «ты»? Гэта ж яны іх зневажаюць?

– Пэўна, так, дзеткі, і ёсць. Калі ж вам хочацца быць як усе, то называйце і нас на «ты». Мы не супраць, – крыху збянтэжана сказала маці.

Але не адважыліся дзеці перайсці на такі зварот нават калі сталі дарослыя. Як жа можна было «тыкаць» на бацькоў, калі іх лічылі святымі людзьмі. Нават запярэчыць ні ў чым не адважваліся. А ўзняць голас на бацькоў і ў думкі не прыходзіла. Можна было так яшчэ таму, што бацькі пры дзецях ніколі не спрачаліся, не сварыліся, не зневажалі адно аднаго. Не бывае, што ў жыцці ідзе ўсё гладка, але свае эмоцыі выказвалі па-іншаму: закрычыць, бывала, узбуджаная маці на бацьку. Ён моўчкі выйдзе за дзверы па нейкай справе, потым праз пэўны час заходзіць: «Ну, што, матка, астыла?». Рассмяюцца ўдваіх, як нічога і не было.

Ніхто з сям'і не мог сесці за абедзены стол паасобку і цягам дня, хоць і хацелася, есці не прасілі. Таму не было атлусцення і хваробаў ад пераядання.

А было так: ранкам, узняўшыся з ложка, дзеці беглі мыць твар і рукі, затым, укленьчышы перад святымі абразамі, мовілі «Ойча наш», а пасля ўжо займалі кожны сваё месца за вялізным сталом. Перажагнаўшыся, заціснуўшы лыжку ў руках, чакалі страву, якую паставіць у вялізнай місцы на стол маці. Размаўляць забаранялася. За ўсім сачыў бацька. І калі што якое, вялізная драўляная лыжка ў яго руках папраўляла справу.

Трымаючы ў адной руцэ апалонік, а ў другой кацялок, маці падкладвала ў агульную міску страву. Важна хадзіла вакол стала, паглядаючы за кожным, і цешылася, як з апетытам захопліваюць лыжкай па чарзе ежу. Кацялок пусцеў. Самой ужо – што заставалася. Магчыма, таму яна ніколі не садзілася за стол разам з усімі.

Лічылася, што той пад'еў, хто перажагнаўся, дзякуючы Богу і бацькам, клаў лыжку на стол і потым ужо выходзіў з-за стала.

Звычайныя незвычайныя Рыжыя

Больш за іншых затрымаліся ў маёнтку Рыжыя. Спачатку пасяліўся Антон з сястрой Янінай – пляменнікі Эміліі і Мар'яна. Прыгледзеў хлопец у суседняй вёсцы дзяўчыну – Марыю Бурэль. Выраслі, што іх лёс – быць разам. У дамоўлены час Антон заслаў сватоў. Зайшлі ў хату, сват дастаў з кішэняў тры бутэлькі самагону, а свацця круг каўбасы на стол паклала. Усё асушылі – значыць, дамова адбылася. У сельсавеце маладых распісалі і згулялі сціплае вяселле ў вясковай хаце пад гармонік. Пілі і елі, хоць не так шмат чаго было на сталах (які варанья, бульба смажаная і тушаная, вяндліна, кісель аўсяны і мёд самаробны з буракоў), затое – як танчылі!

...У дом мужа Марыя пераехала са сваёй маці Міхалінай Якаўлеўнай. Вярнуліся яны з германскага палону і дагэтуль знаходзілі прытулак у добрых людзей у вёсцы Амбросенкі.

«У суджанага твайго жыллё ёсць, – радавалася маці, збіраючыся з дачкой на пераезд. – Можна, і заживем цяпер па людску?»

Для старэнькай выдзелілі невялікі пакойчык. Якаўлеўна, горам забітая жанчына, не мела ў сям'і голасу і ні на што не прэтэндавала. Яе, некалі высокую і статную жанчыну, прыгнула да зямлі, а здранцвелая душа камячком скарчана ў знясіленым целе... Пастаянна малілася Богу за душы адышоўшых у нябёсы блізкіх людзей (але пра гэта – пазней).

Маленькі пакойчык мела і сястра Антона Яніна – інвалід, ростам не выйшла. Яна нідзе не працавала, акрамя як на ўласным агародзе грэбалася, матыкавала, у хаце парадак падтрымлівала. Ніякай дзяржаўнай дапамогі яна не атрымлівала. Так і жыла за кошт таго, што зараблялі ў калгасе брат з жонкай. Але хоць недаростак, Яніна ніколі гэтым не пераймалася. Часам хадзіла суботнімі вечарамі на танцы, што вясковая моладзь ладзіла ў калгасным клубе, любавалася парамі, якіх аб'ядноўвала каханне. Яе ў танцы ніхто не запрашаў, яна нікога і не чакала.

(Працяг будзе)

Фэст у Навасадах

Песню крыўды вятры спявалі
У лістоце раскідзістых ліп,
Неаднойчы дажджы змывалі
Іх адчаю дакорлівы ўсхліп.

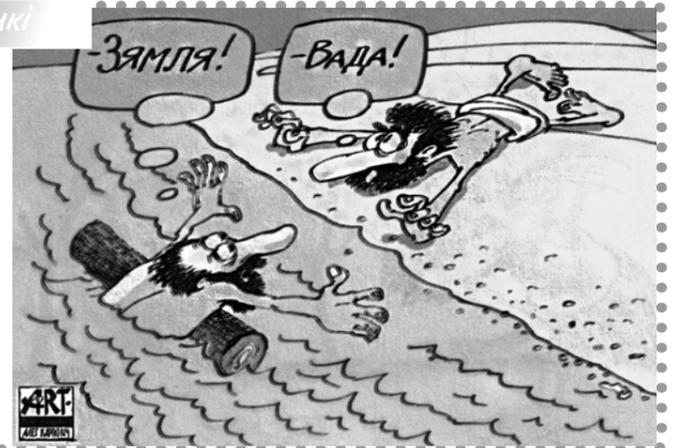
Аканыцы з тугой гукалі
Мар знямелых гарэзлівы рух,
І ў завях яго шукалі,
І ў журбе залатых расцярух.

Адпалалі кастры надзеі,
Прысак часу самотаю тлеў...
Паратункам прыглыў, падзейяй
Нечаканага шчасця павеў.

Ачуняла старая вёска,
Быццам выйшла на свет з небыцця –
Фэст яскравасцю адгалоскаў
Нагадаў адраджэнне жыцця.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Аўцюкоўцы прыдумалі новы спосаб лавіць каларадскіх жукоў. Адзін цягне двухпудовую гіру паміж барознамі. Жукі ад смеху валяцца, думаюць, што за дурань жалязьку цягае. А самі ў гэты час – трапляюць пад гіру. Ззаду ідуць двое аўцюкоў і смяюцца з жукоў: як жа вы па-дурному трапілі пад гіру!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІФАЛАГІЧНЫЯ ВОБРАЗЫ ў беларускім фальклоры (працяг тэмы).

У беларускіх казках і песнях часта сустракаецца вобраз дзяўчыны-птушкі: «Абярнулася падчарка шэрай птушкай, запела і паляцела». З костачак зарэзанага хлопчыка-сіроткі нараджаецца і ўзлятае галубок. Казачныя метамарфозы (за выключэннем іх камічнай разнавіднасці – карнавальнага «пераапрачання») сімвалізуюць пакутлівы шлях сцвярдзення чалавечай асобы і самаспазнання.

У шматлікіх песнях баладнага жанру міфалагічны матыў метамарфозы набыў значэнне паэтычнай метафары элігічнага або трагічнага сэнсу. Пакінутая мужам жонка скардзіцца сваёй радні: «Абярнуся я, малада, шэраю зязюлькай, // Дзеткі мае – салаўямі...». Брат і сястра, якія не ведалі адно аднаго, ледзь не пажаніліся, а даведаўшыся, сталі «травіцай браткай-сястрыцай». Вялікі цыкл баладаў апавядае, як сын пайшоў на смерць услед за жонкай, якую загубіла сякороў, і на іх магілах выраслі дуб і бяроза, явар і каліна: «Раслі-раслі – пахіліліся. // Дуб з бярозай сашчапіліся».

У шматлікіх легендах і паданнях узнісла міфы касмалагічнага, антрапалагічнага і біблейскага зместу максімальна набліжаны да штодзённага побыту сялянаў, нярэдка яшчэ зніжаюцца, набываюць гульнёвы, па-мастацку займальны змест («Чортава балота», «Як Бог пусціў слонка ў хату», «Чаму жонку сваю Адам назваў Евай», «Адкуль паны», «З чаго ліха на свеце», «Бог, Юрый і Мікола», «Ілья і Пятро» і інш.). Міф пра стварэнне свету набывае від спаборніцтва паміж богамі і нячысцікам: першы плавае на чаўне па бязмежным моры і «сее» ўсё прыгожае і карыснае для чалавека (зямлю, сады, хлеб, вінаград, патрэбных жывёлаў, птушак і жаміру). А зайздроснік-чорт крадзе ў яго

На палянцы, дзе вецер гойсаў,
Знакамітыя людзі ў гасцях –
Не забыты ніхто з вяскоўцаў,
Чый адметна пракладзены шлях.

З віншаваннямі – падарункі:
Парася, і нясушка ў кашы,
Гумар, песні і пачастункі...
Свята вёскі – бальзам для душы!

А народу! З куточкаў розных
Людзі ехалі, каб зразумець,
Што жыццё на сядзібах родных
У сучаснасць патрэбна вяртаць.

Каб улётку набраць з крыніцы
Крышталёвай празрыстай вады,
Прахалодаю наталіцца,
Каб пазбыцца тугі назаўжды.

З дубам-волатам прывітацца –
Вартавым панадворкаў і стрэх.
Варта ў вёску ізноў вяртацца,
Дзён растання адрывушы грэх.

Рэгіна РЭЎТОВІЧ